

Slovenský národopis

1

39 - 1991

Na obálke: *1. strana*: Zápas sv. Juraja s drakom. Detail maľby krídlového oltára zo Zábreže.
4. strana: Zápas sv. Juraja s drakom. Stredná tabuľa krídlového oltára kostola zo Zábreže, tretia tretina 15. storočia. Foto Magdaléna Robinsonová

HLAVNÝ REDAKTOR
Milan Leščák

VÝKONNÉ REDAKTORKY
Lubica Chorváthová
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Stanislav Brouček, Božena Filová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančár, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Karol Strelec, Andrej Sulitka

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA

VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

OBSAH

ŠTÚDIE

Úvod	5
Komarovský, Ján: Etnografia a religionistika	6
Krupa, Viktor: Vznik sveta a buričské prvky v polynézskej a japonskej mytológii	13
Botík, Ján: Etnicita ako základná kategória národopisnej vedy	18
Skalník, Peter: Sovietska etnografia a národnostná otázka	26
Klímová, Dagmar: Česká politická anekdota v kontextu strednej Evropy	32
Štefániková, Zuzana: Formy a funkcie národného odevu na Slovensku	37
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Pokus o určenie štruktúry hodnôt a meranie hodnotových orientácií (v angličtine)	51

DISKUSIA

Leščák, Milan: Začiatok užitočných dialógov?	67
Rozhovor s Petrom Skalníkom	77

MATERIÁL Y

Kaľavská, Viera – Továrek, Leoš: Automatizované spracovanie dokumentačných fondov Národopisného ústavu SAV – súbor „SVADBA“	86
Churý, Slavko: Národopisné zaujímavosti v súpisoch zemianskych pozostalostí zo 17. a 18. storočia v Liptove	98

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOS Y

Pozdrav Viere Nosáľovej (Zuzana Štefániková)	103
Konferencia „Mesto a jeho kultúra“ (Zora Apáthyová-Rusnáková)	105
Perspektívy etnografie mesta (Peter Salner)	107
Dve zaujímavé konferencie (EASA, Coimbre 31.8.–3.9.1990 a IUAES, Lisabon 5.–12.9.1990) (Lubica Chorváthová)	108
Čtvrtý svetový kongres Mezinárodní společnosti pro etnologii a folklór (Marta Šrámková)	110
Zasedání mezinárodní Komise pro lidovou poesii při SIEF (Marta Šrámková)	113

XI. Strážnické sympóziu m (Zuzana Beňušková)	113
Sto rokov Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici (Sáša Bitušiková)	115

RECENZIE – ANOTÁCIE

Ludové hudobné a tanečné zvykoslovie (Ivona Benčíková)	117
Costume (Jarmila Paličková-Pátková)	118
Etnohrafija Kijeva i Kijivščiny (Katarína Popelková)	120
Kon, I. S., Rebjonok i občestvo (Zuzana Beňušková)	122
Červinskij, P. P., Semantičeskij jazyk folklornoj tradicii (Zuzana Profantová)	123
Review of the Society for the History of Czechoslovak Jews (Lubica Chorváthová)	124
Dolega-Szczepański J., Miasteczko w kolorze niebieskim (Lubica Chorváthová)	125
Kovačevićová S. a kol., Etnografický atlas Slovenska	125
Soviet Nationality Policies. Ruling Ethnic Groups in the USSR	126
Daedalus. Journal of the American Academy of Arts and Sciences	126
Nosáľová, V. – Paličková J., Naše kroje	126
Měl tatíček, měl tři dcery	126
Váňa, Z., Svět slovanských bohů a démonů	127
550. výročie prvej písomnej zmienky o obci Selec	127
Národopis Slovákov v Maďarsku	127
Slavianskij i balkanskij folklor	128
Biedermann, H., Knairs Lexikon der Symbole	128

CONTENTS

ARTICLES	
Introduction	5
Komarovský, Ján: Ethnography and science of religion	6
Krupa, Viktor: Rise of the world and rebellion elements in Polynesian and Japanese Mythology (An attempt at a confrontation)	13
Botík, Ján: Ethnicity as the main ethnographic category	18
Skalník, Peter: Soviet ethnography and the ethnicity question	26

Klímová, Dagmar: The Czech political anecdote in context of Central Europe	32
Štefániková, Zuzana: Forms and functions of national representative clothing in Slovakia	37
Apáthyová-Rusnáková, Zora: An attempt at establishing of values structure and values orientation measuring (in English).	51

DISCUSSION

Leščák, Milan: The beginning of useful dialogues?	67
Interview with Peter Skalník	77

MATERIALS

Kaľavská, Viera – Továrek, Leoš: Automatic processing of documentary fonds of Institute of Ethnography of Slovak Academy of Sciences – collection „WEDDING“	86
Churý, Slavko: Ethnographic peculiarities in petty-nobility testaments inventories from the 17 th and 18 th C. in Liptov	98

HORIZONTS – INFORMATION – GLOSSARY

Greeting to Viera Nosáľová (Zuzana Štefániková)	103
Conference „City and its culture“ (Zora Apáthyová-Rusnáková)	105
Perspectives of urban ethnography (Peter Salner)	107
Two interesting conferences (EASA, Coimbra 31. 8.–3. 9. 1990 and IUAES, Lisabon 5.–12. 9. 1990) (Lubica Chorváthová)	108
The 4 th World Congress of International association for ethnology and folklore (Marta Šrámková)	110
Session of International Committee for Folk Poetry by SIEF (Marta Šrámková)	113
The XI th Symposium of Strážnica (Zuzana Beňušková)	113
Centenary of Museum of Central Slovakia in Banská Bystrica (Saša Bitušíková)	115

BOOK REVIEWS – ANNOTATIONS

INHALT

STUDIEN

Einleitung	5
Komarovský, Ján: Ethnographie und Religionistik	6
Krupa, Viktor: Die Entstehung der Welt und rebellische Elemente in der polynesischen und japanischen Mythologie	13
Botík, Ján: Ethnizität als grundlegende Kategorie in der ethnographischen Wissenschaft	18
Skalník, Peter: Sowjetische Ethnographie und die Nationalitätenfrage	26
Klímová, Dagmar: Tschechische politische Anekdote im Kontext von Mitteleuropa	32

Štefániková, Zuzana: Formen und Funktionen der Nationalkleidung in der Slowakei	37
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Versuch einer Bestimmung von Wertestrukturen und einer Messung von Werteorientationen (in Englisch).	51

DISKUSSION

Leščák, Milan: Anfang nützlicher Dialoge? Gespräch mit Peter Skalník	67
Gespräch mit Peter Skalník	77

MATERIALIEN

Kaľavská, Viera – Továrek, Leoš: Automatisierte Bearbeitung der Dokumentationsfonds des Ethnographischen Instituts SAW – Gruppe „HOCHZEIT“	86
Churý, Slavko: Volkskundliche Denkwürdigkeiten in den edlmännischen Nachlassenschaften aus dem 17. und 18. Jh. in Liptov	98

RUNDSCHAU – INFORMATIONEN – GLOSSEN

Gruß an Viera Nosáľová (Zuzana Štefániková)	103
Konferenz „Stadt und ihre Kultur“ (Zora Apáthyová-Rusnáková)	105
Salner, Peter: Perspektiven der volkskundlichen Stadtforschung	107
Zwei interessante Konferenzen (EASA, Coimbra 31. 8.–3. 9. 1990 a IUAES, Lisabon 5.–12. 9. 1990) (Lubica Chorváthová)	108
Vierter Weltkongreß der Internationalen Gesellschaft für Ethnologie und Folklore (Marta Šrámková)	110
Tagung der internationalen Kommission für Volkspoese bei SIEF [Marta Šrámková]	113
XI. Symposium in Strážnica (Zuzana Beňušková)	113
Hundert Jahre des Mittelslowakischen Museums in Banská Bystrica (Saša Bitušíková)	115
BÜCHERBESPRECHUNGEN – REFERATE	

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Введение	5
Комаровски, Ян: Этнография и религионистика	6
Крупа, Виктор: Сотворение мира и элементы бунта в полинезской и японской мифологиях	13
Ботик, Ян: Этничность как основная категория этнографической науки	18
Скалник, Петер: Советская этнография и национальный вопрос	26
Климова, Дагмар: Чешский политический анекдот в отношении Центральной Европы	32

ZAČIATOK UŽITOČNÝCH DIALÓGOV? (Na okraj jednej ankety)

MILAN LEŠČÁK

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Po celú dramatickú druhú polovicu novembra a v decembri 1989 prebiehali na pôde Národopisného ústavu SAV diskusie zodpovedajúce svojím obsahom i dramatismom dobe, ktorú sme prežívali po 17. novembri. Vyúsťovali nielen do kritiky uplynulých desaťročí (k nej sa ešte vrátíme), naliehavo sa v nich ozývali otázky dotýkajúce sa najmä súčasného stavu slovenskej etnografie a folkloristiky a jej ďalších perspektív. Azda bude ťažko historikom vedy zaznamenať skutočnosť, že kritickosť, otvorenosť a názorová pluralita prevažovala v diskusiách už i pred novembrom, no kritické názory na stav spoločnosti a vedy sa vyslovovali na uzavretých seminároch, či v kuloároch a pokiaľ sa dostali za múry pracoviska alebo lepšie uzavretých odborných komunít narážali na „nepochopenie nadriadených orgánov“, nevyvímajúc orgány Štátnej bezpečnosti. Prehľbujúci sa stav medzi predstieraním lojality a skutočným názorom viedol i našu vedu k schizofréni. Na jednej strane išlo o existenčné otázky, uchovanie vedy ako takej, o rozvoj pracovísk, udržanie publikačných možností atď., na druhej strane o pravdivosť vedeckej výpovede, názory, pluralitu metodologických prístupov, snaha o prekonanie izolacionizmu k vedeckému daniu vo svete, ktorý aj napriek individuálnej snahe povážlivo narástol cez umelé obmedzovanie informačných tokov do veľkých rozmerov.

Túto schizofréniu sa čiastočne darilo zmierniť aspoň pocitom užitočnosti vlastnej práce na niektorých, z hľadiska vývinu národnej kultúry ťažiskových, projektoch. Medzi ne patrí najmä Etnografický atlas Slovenska a množstvo ďalších publikácií základného významu. Národopisný ústav SAV i časopis Slovenský národopis sa nezapojoval do politických čistiek a diskriminácií, za čo si získal i v porevolučných dňoch uznanie najmä tých vedeckých pracovníkov, pre ktorých spolupráca s NÚ a publikovanie v časopise znamenala v rokoch normalizácie často jedinou satisfakciu a uznanie ich výsledkov práce. Aj z týchto morálnych pozícií vychádzali hodnotenia i kritické stanoviská k vývinu a ďalším perspektívam našej vedy.

Do akej miery a v čom bola slovenská etnografia a folkloristika poplatná normalizačným pomerom, to odhalí postupne najlepšie prirodzený vývin vedy a jej dejiny.

Do akej miery a v čom bola slovenská etnografia a folkloristika poplatná normalizačným pomerom, to odhalí postupne najlepšie prirodzený vývin vedy a jej dejiny.

Ak sa s odstupom času napíšu relatívne objektívne dejiny slovenskej etnografie a folkloristiky, dosť spofahlivo sa zistí poplatnosť vedy i vedcov tejto doby, platnosť výsledkov výskumu, ale i nezanedbateľný prínos pre jej vývin. O mnohých negatívach i pozitívach sa vie i teraz, no azda ešte stále prevláda emocionálne hodnotenie rôznych spoločenských a politických kontextov nad snahou o seriózne kritické prehodnotenie faktov, ktorými sme uplynulé obdobie operovali a do určitej miery i prispeli do pokladnice poznania kultúrneho vývinu. Z minulosti máme bohaté skúsenosti s nebezpečenstvom kampaňovitých súdov a rozhodnutí, kde sa za ideály skrývalo politikárčenie a politikárčením sa vytváral falošný ideál. Veda sa takejto kampaňovitosti nevyhla ani v päťdesiatych, ani v sedemdesiatych rokoch. To znamenalo nielen jej výpovednú hodnotu, ale i osudy mnohých vedcov, ktorých zlomové obdobia vtiahli do víru diania, aby ich vyvrhli do prúdu dejín označených a poznačených. Ktovie kedy sa podarí žiť vedcom (a nielen na Slo-

vensku) bez politických nálepiek, ktoré si prilepili sami, alebo čo je horšie, boli im prilepené dodatočne. Skutočná sloboda vedeckého bádania by mala tieto rozpory a nástrahy bezozvyšku prekonať. Buď kampaňovito oslávená hodina, kedy demokratizácia vedy dosiahne taký stupeň vnútorného i vonkajšieho oslobodenia od politiky a ideológie, že na vedcov za poznanie sa budú vešať iba visačky vysokej kvality! Možno, že etnografia i folkloristika sa k takému stavu dopracuje v nasledujúcich dvoch-troch generáciách. Svedčí o tom napr. i úprimný záujem o budúcnosť našich vedných disciplín. O možnosti prekonania minulých negatívnych javov a vybudovania takého programu, ktorý by prekonal doterajšie predsudky a stereotypy vedeckej práce, ktorý by prelomil bariéry izolacionizmu a dal nový rozmer obom vedným disciplinám.

Z pohľadov zmapovať názorovú hladinu na stav a perspektívy etnografie a folkloristiky sme v januári 1990 usporiadali v NÚ SAV anketu, ktorá zaznamenala postoje jednotlivých vedeckých a odborných pracovníkov na stav našich vedných disciplín a zameranie v najbližšom desaťročí. Otázky sa orientovali od zistenia názorov na ďalší vývin teoretickej a metodologickej orientácie až po problémy s technickými a organizačnými predpokladmi vedeckej práce. Vývin od januára po september bol taký dynamický, že niektoré otázky i odpovede už stratili na aktuálnosti a ich miesto by zaujali dnes iné a inak formulované otázky, a zdá sa, že často i úplne inak formulované odpovede. Skúsenosť deviatich mesiacov ukazuje, že preformovanie programu našej vedy budú dôležité i otázky vyslovene pragmatické, zohľadňujúce postavenie humanitných vied v spoločnosti, ich prepojenie na praktické spoločenské problémy, ekonomické a technické podmienky, spôsob organizovania a financovania vedy ako takej a pod.

Deväť mesiacov od januára po september poznamenal spôsob myslenia a konania viac ako v predchádzajúcich deviatich rokoch. Všetky nové okolnosti napomohli postupnému sformulovaniu programu pracoviska na obdobie najbližších dvoch-troch rokov. Program vyústil do pripravených projektov a do žiadosti novosformovaných pracovných tímov o vnútorné granty SAV, ktoré sú počiatkom novej etapy financovania, a teda i spôsobu plánovania vedy. A tak pripravená anketa slúžila ako impulz pre sumarizáciu dozretých problémov.

Tieto názory sa postupne preniesli i do praktickej činnosti pracoviska. Ovplyvnilo to napr. zmeny v spolupráci s Katedrou etnografie a folkloristiky FFUK, kde sa dosiahlo vypísanie niekoľkých cyklov prednášok pre pracovníkov NÚ SAV, pričom sa spolupráca rozšírila i na iné formy pedagogickej činnosti. Zmenila sa čiastočne koncepcia časopisu Slovenský národopis, na pragmatickejšie základy sa postavila edičná činnosť pracoviska, radikálne zmeny nastali v spolupráci so zahraničím, najmä so západnými krajinami. Zlepšilo sa o niečo technické vybavenie pracoviska, zjednodušilo sa udeľovanie vedeckých hodností a pod. Na druhej strane vznikol celý rad úplne nových problémov dotýkajúcich sa hodnotenia a plánovania vedeckej práce, a najmä starosti s publikovaním vedeckých prác. V oblasti vedeckej práce sa objavuje čoraz naliehavejšie potreba riešiť nové a z celospoločenského hľadiska veľmi aktuálne problémy. Expertízna činnosť pracoviska sa stáva tak jednou z jeho existenčných činností. Takejto činnosti sa pracovníci ústavu v minulosti bránili, pretože nemali záruku, že ich názory a pripomienky sa budú brať do úvahy. Tento skepticizmus pretrváva i v súčasnosti. Ideály o robení akejsi „čistej“ vedy budú podrobené skúšam spoločenského úžitku, tentoraz viac stimulovaného i finančným ocenením. Toto neovplyvní ani ucelený systém financovania vedy (možnosti priameho uplatnenia jej výsledkov na základe ponuky a dopytu v prípade základného vlastivedného výskumu sú však opodstatnené len v obmedzenom rozsahu!). Ťažisko starostí a problémov sa posunulo a plané teoretizovanie vystriedal pragmatický prístup, a najmä čin.

Vráťme sa však k ankete, pretože odráža v plnej miere počiatkový stav myslenia na začiatku prechodného obdobia, za ktorý možno hádam čas od novembra do konca roku 1990 pokladať. Jeho sprievodným znakom je rozporuplnosť v projekcii perspektívy, ktorá je charakteristická v medziobdobí, kedy bol druhý model jasne popísaný.

Uvádžame reprezentatívny výber odpovedí, ktoré predstavujú určité spektrum názorov na uvedenú problematiku. Zachováваме pôvodný zámer anonymnosti ankety, hoci väčšina respondentov sa pod svoje odpovede podpísala.

Prvý okruh otázok sa dotýkal zmien filozofických a metodologických východísk pri profilácii nového výskumného programu. (Čo ďalej

s marxistickou metodológiou? Aké iné hladiská je možné uprednostniť? Aké metódy rozvíjať? Ako čerpať z metód príbuzných vied? Aké sú inšpiračné zdroje pre budovanie novej orientácie?)

/...Uplatnenie marxistickej metodológie v etnografii treba deliť na proklamatívne a reálne. Domnievam sa, že v doterajšej praxi našich vedných disciplín prevažovala prvá alternatíva, a preto nie je až také veľké percento vedeckých výsledkov interpretovateľné ako tendenčné. Je jasné, že pri globálnych interpretáciách nepovažujem za perspektívne vychádzať z teoretických premís beztriednej spoločnosti, jednoznačnosti historického vývinu (jednotlivé soc.-ekonom. formácie), automatizmu dialektickosti javov (slúžil často ako rečnícky obrat v situáciách, kedy sa končili možnosti reálnej interpretácie poznávaných procesov), marxistickej etiky (teleologické zameranie na vybudovanie komunistickej spoločnosti). Prehodnotenie si zaslúži tiež marxisticky interpretovaný determinizmus (najmä v sociálnej sfére) a kauzalita javov, ďalej učenie o vzájomných vzťahoch základne a nadstavby a i.../

/...Marxistická metóda je metódou politickou a žiadna veda nemá byť determinovaná politikou. Pre naše vedné disciplíny platí to isté, ako pre všetky ostatné; majú slúžiť človeku a odvíjať sa z jeho potrieb. Humanizmus je jediným a základným kritériom vedy.../

/...Netreba sa uzatvárať pred žiadnym filozofickým názorom, jeho prijatie alebo odmietnutie by však malo vychádzať iba z dôkladného poznania, nie na základe jeho preverovania oficiálnymi názormi. Ťažko sa v tejto oblasti vyjadrovať konkrétne, keďže naše informácie o svetovom mysliteľskom fonde sú minimálne.../

/...Marxistická metodológia môže naďalej prispievať k výkladu fungovania ľudských spoločností. Je to otázka principiálna – dať prednosť materialistickým koncepciám alebo idealistickým. Z materialistických koncepcií sa marxizmus dostal na najvyššiu úroveň; preto pre ľudí, chápujúcich svet materialisticky, zostane kľúčovou metodológiou. Chybou bolo stavať marxizmus do boja ideológií, čím sa uzatváral novým prúdom. Duchovný svet človeka, jeho kultúra sa stavala jednoznačne ako odraz bytia, čo sa mi vidí dosť jednostranné; nekompromisne sa tu kládla do popredia triednosť, straníckosť, hmotné záujmy človeka sa povyšovali nad duchovné. Ukázalo sa, že to nie je celkom tak.

Preto marxistickú metodológiu nebude možné uplatňovať mechanicky vo vzťahu k všetkým spoločenským javom.../

/...Za pozitívny považujem dialektický materializmus, ak však pojem dialektický ešte platí.../

/...Všetky – izmy, ktoré sme sa usilovali zaviesť do našej vedy, sme skrížili s tým, čo sa označovalo a predstavovalo pod marxizmom alebo jeho pseudopodobami.../

/...Filozofické východiská? humanizmus, tolerancia, viera v možnosť vedecky poznávať svet – jeho objektivizovanú realitu – vlastne objektívne-subjektívny stav potrieb a možností humánneho spoločenstva (a jednotlivca) v prírodnom, kultúrnom a dobovom prostredí.../

/...Je dialektika, ktorej dôsledné uplatňovanie možno použiť nielen pri bádateľských postupoch ale aj triedení a hodnotení výsledkov, ich interpretácii, len súčasťou marxizmu? Na druhej strane je však pri dôslednom uplatňovaní dialektiky historický materializmus nevyvrátiiteľný? To sú len základné a iste zjednodušené otázky, no naše vzdelávanie i požiadavky na našu prácu vlastne práve k tomuto smerovali.../

/...Odporúčam v našej ďalšej práci nepoužívať pojem „marxistická metodológia“. Zdôvodňujem to tým, že pojem bol dogmatizmom a uzavretím systému bádania znehodnotený. To však neznamená, že jednotlivé postupy tejto globálnej, u nás nedostatočne rozvíjanej metodológie neboli používané aj inde vo svete a nestali sa prínosom. Je tomu tak vo Švédsku, Holandsku, Švajčiarsku, Západnom Nemecku a čiastočne vo Francúzsku.../

/...Marxistickú metodológiu – ak ju chápeme ako metodológiu, ktorá sa usiluje o komplexný výklad ekonomicko-spoločenskej podmienenosti existencie kultúrneho javu a jeho vývinu – prijímať ako jedno z možných východísk štúdia.../

/...Myslím, že marxistická ideológia vo všeobecnosti je prekonaná. Marxistická metodológia však nezasiahla našu vednú disciplínu v takej širokej miere, pretože sa dôsledne neuplatňovala. Ak sa jej niekto vo svojich prácach nevzdá, treba byť tolerantný a rešpektovať ho.../

/...Pre výskum problematiky materiálnej kultúry je marxistická metodológia dobrým základom. Treba ju oslobodiť od názorov dogmatizmu a otvoriť iným filozofickým názorom.../

/...Dogmatizmus nie je výsadou marxistickej

vedy, ani „socialistickej“ vedy, vo vede sa uplatňuje ako odraz totalitných ideológií, ako viera vo vedu, vedec nemôže veriť vo vedu, vedec musí vedou len poznávať. Dogmatizmus sa uplatňuje rovnako v teóriách ideológií založených na idealizme, ako materializme. V tom zmysle treba posudzovať aj otázky otvorenosti a neperspektívnosti.../

/...Na túto otázku sa mi odpovedá ťažko, pretože i keď som študoval na dvoch filozofických fakultách, moje vzdelanie v oblasti filozofie je minimálne. Marxizmus sa vyučoval v zdeformovanej podobe, ostatné filozofické smery sa neprednášali. V každom prípade považujem za nevyhnutnú podmienku rozvoja našej disciplíny odstránenie marxistických dogiem, ktoré brzdlí rozvoj myslenia v spoločenských vedách...)

/...Podstatne by sa mali rozšíriť znalosti (predovšetkým sa to vzťahuje i na výuku na vysokých školách metodologických prístupov, ktoré súčasná etnografická veda vo svete využíva. Uplatňovať prístup nestraničnosti a netriednosti k skúmanému objektu, snažiť sa o dôsledné získavanie empirických poznatkov, aj ich objektívne zhodnocovanie a nie ich prispôsobovanie dopredu určeným marxistickým demagogickým poučkám.../

/... Ak sa otvorila možnosť vo vede pracovať bez akýchkoľvek obmedzení, znamená to aj, že veda musí využívať čo najrôznejšie filozofické východiská a metódy v takej miere, ktorá umožňuje čo najvšestrannejšie najhlbšie vedecké poznanie.../

/... Neslobodno uprednostňovať žiadne filozofické východiská. Východiská si volí, alebo zavrhuje vedec sám. Každá metóda môže byť produktívna, záleží od konkrétneho problému a datovej bázy, ktorú máme k dispozícii, alebo ktorú potrebujeme zozbierať. Predovšetkým by sa mali zmeniť metódy získavania poznávacej bázy, teda práca v teréne. Predovšetkým by som sa prihovárал za dlhodobé (ročné) pobyty v teréne a to hneď po ukončení vysokej školy, pričom študent by dostal diplom až po obhájení práce z takto vykonaného stacionárneho výskumu. Takáto prax je na univerzitách v USA. Naša práca v teréne mi často pripadá tak, že výskumník si myslí, že pozná problematiku (veď má často aj dotazník na čo sa má pýtať) a potrebuje si v teréne overiť len konkrétne a zaradiť ich do už vybudovaného systému. Základnou metódou v svetovej etnologickej vede je a zostane pozorovanie.../

/... V určovaní predmetu našej vedy do budúcnosti je dôležité neobmedzovať jej možnosti, naopak, treba rozšíriť pole záberu a menej striktno určovať etnografickosť či neetnografickosť problémov.

Vlak svetovej etnografie možno podľa môjho názoru dohnať nie uzatvorením sa do seba a svojich tradičných problémových sfér, ale vyjadrovaním sa k všetkým javom, ktorými spoločnosť žila v minulosti či dnes. Etnografický prístup – jedinečnosť ktorého spočíva v umení uchopiť naoko bežné javy života ako výsledok kultúrno-historického vývoja a vyčlenením prvkov, ktoré sa dostali do pamäti jednotlivca, prijali sa, aby boli ako samozrejmé a vyhovujúce odovzdané ďalšej generácii – zaručuje do budúcnosti uplatnenie sa tejto vedy v oveľa širšom meradle, je však dôležité zoznámiť sa aj s inými teoretickými a filozofickými smermi.../

/...Neviem, čo sú nové smery v problematike a v pohľadoch na predmet výskumu. Isté je, že orientácia našej vedy musí sledovať jednotlivé javy ako javy sociálne, osvojené istou sociálnou jednotkou v istej historickej dobe, musíme sa zamerať predovšetkým na súčasný život spoločností a analyzovať ich podstatu. Tu sú možné rezy tak diachrónne ako synchronne. Základom musí zostať súčasný človek a jeho vedomie, odtiaľto sa musí rozvíjať vlastivedná koncepcia (zodpovedanie otázky kto sme a odkiaľ pochádzame) a kriticko-analytická koncepcia (ako žijeme, aké je naše vedomie a čo chceme). Tento základ ponúka možnosti politologickej, ekonomické, sociálno-psychologickej, kulturologickej, muzikologickej... Každú z oblastí môžeme rozmeniť na drobné... Etnografia a folkloristika musí sledovať súčasného človeka a jemu musí odpovedať na otázky minulosti a prítomnosti.../

/... Podľa môjho názoru by niektoré nové aspekty mohlo pre vedecké snaženie priniesť zhodnotenie filozofického vývinu v 20. storočí, ktorý sa doposiaľ hodnotil prevažne ako „buržoázny“. Mám na mysli predovšetkým fenomenológiu a existencializmus (jeho antropologickú vetvu – Sartre, Heidegger). Je potrebné doceniť vedeckú intuíciu. ... Historizmus bez ideologického nánosu považujem za vhodné kombinovať s antropocentricky ponímanou kulturológiou... . Pri štúdiu sociálneho „substrátu“ ľudovej kultúry považujem za dôležité používanie pojmov a metodiky, súvisiacej s detailnejším postihnutím psychológie človeka a jeho sociálneho fungovania (napr. sociálna rola, sociálny status, enkulturácia, socializácia, využívanie poznatkov hlbinej psychológie a i.). Pri možnej komputerizácii vedeckých výsledkov sú nezanedbateľné i kvantitatívne metódy, i keď aj v budúcnosti vidím opodstatnenosť „kvalitatívneho“ štúdia v etnografii (napr. aj smerom k esejistickému spracovaniu vedeckých poznatkov, resp.

k spracovaniu v širšie koncipovaných štúdiách všeobecne kulturologického zamerania.../

/... Okrem toho sa nazdávam, že v posledných rokoch etnografia viac ako vo svojich počiatkoch začala používať metódy iných vedeckých disciplín, najmä sociológie, štatistiky, psychológie, ba aj niektorých prírodných vied. I keď tieto metódy nepochybne obohatili disciplínu, pomohli rozšíriť poznatky, rozvíjali sa či aplikovali niekedy na úkor prehlbovania a rozpracúvania metódy, ktorá by mala byť etnografii a azda aj folkloristike najvlastnejšia a tou je metóda priamych kontaktov bádateľa s človekom, konkrétnym tvorcom, societou, priamy rozhovor, pozorovania, výpovede, správanie sa jednotlivca, kolektívu, umožňujúca spájať jedinečnosť, individuálnosť s univerzálnosťou, všeobecnosťou. A zase – práve pre tento osobný kontakt a jeho interpretáciu, zo všeobecnosti, ale i poznanie výnimočnosti, jedinečnosti, ktorý iná disciplína, hádam okrem psychológie, nemá, je potrebný dôsledný a konkrétne uplatňovaný humanizmus bádateľa. Za neproduktívnu považujem v oblasti vedy konštrukciu päťročných plánov, ktoré často do dobových formulácií vtesnávali jestvujúce dlhodobé bádateľské úlohy, s dobovými a často, žiaľ, aj krátkodobými výstupmi. I keď premenlivosť výskumu, úloh, cieľov disciplíny prirodzene súvisia s premenlivosťou človeka a spoločnosti, tá sa v prevažnej väčšine fenoménov skutočne neodohráva v takých krátkych časových rozpätiach ako je päťročnica. Na druhej strane práve táto premenlivosť dáva etnografii nádej na takmer „nekonečné“ jestvovanie. Výstrahou, príkladom nebezpečenstva krátkodobých aktualizácií disciplíny, či dokonca jej podriaďovania želaniam a vykonštruovaným zámerom politického vedenia je dogmatický a z želaní politikov vychádzajúci prístup sovietskej etnografie k tzv. „etnickým procesom“. V prípade, že by „vedecká“ syntéza, ktorá mala byť postavená na množstve konkrétnych výskumov a analýz, v štúdiách o etnose a etnických procesoch bola pravdivá, nemohli by na toľkých miestach ZSSR prepukať nepokoje a násilienstvá vyplývajúce z národnostných problémov.../

/... Prejsť viac zo skúmania „Judu“ (čo je do určitej miery vykonštruovaný pojem) na skúmanie človeka, a prejsť od dedičstva „kunsthistorickej“ etnografie (a zrejme aj „literárnovednej“ folkloristiky) k skúmaniu sociálneho prostredia a mechanizmov sociálneho ovplyvňovania kultúrohistorických javov, ich podmienenosti týmto prostredím, jeho nositeľov a pod. Orientovať sa aj na podmienenosť vzniku a existencie javu, nezdô-

vodňovať ho „ľudovým géniom“, ale konkrétnymi historicky podmienenými politickými, ekonomickými a sociálnymi podmienkami. I keď je samozrejmé, že národopis sa i v budúcnosti bude profilovo zameriavať na určité témy, mal by byť pohľad našej disciplíny na problematiku komplexnejší, daný do historických súvislostí jednotlivých javov, t. j. viac musíme absorbovať poznatky príbuzných spoločenských disciplín.

Nie je snáď až natoľko potrebné formulovať nové bádateľské problémy, ale predovšetkým nové, invenčnejšie a nezaťažené pohľady na „staré“, často akoby už uzavreté problémy a témy. Je potrebné viesť permanentnú otvorenú diskusiu o metodologických problémoch a rozvíjať metodológiu vedy, čo by mala byť spoločná platforma pre všetkých etnografov a folkloristov, ktorých odborné záujmy sú často veľmi diferencované. V tejto súvislosti by bolo vhodné vrátiť sa k niektorým štúdiám z 50. a 60. rokov, v ktorých sa autori poctivo snažili nachádzať odpovede na určité závažné otázky, alebo ich aspoň kládli. Je pravdou, že mnohé tieto práce pôsobia z dnešného pohľadu prekonaným až naivným dojmom. Snaha o nachádzanie a riešenie problémov je však v týchto prípadoch myslená zväčša oveľa úprimnejšie ako u mnohých štúdií zo 70. a 80. rokov, napísaných rutinovane, rétorickým a štylisticky prepracovaným, avšak iba veľmi málo nápaditým štýlom. Tieto staršie práce by bolo potrebné prehodnotiť už z pohľadu dnešného vývojového stupňa národopisnej vedy, a to nielen slovenskej.../

/... Pre vedecké poznávanie kultúry všedného dňa majú význam všetky uvedené postupy, ale nie v svojom malichernom dopracovávaní a aplikovaní na našu problematiku, ale v prepojení jedna na druhú a vo vzájomnom dopĺňaní. Nemožno poprieť, že sme sa niektoré z nich nepokúšali používať. Avšak do určitej miery zmanipulovaní dogmatickým uzavretým marxizmom sme sa k mnohým stali neznášateľnými, alebo sme ich len povrchno prijímali. Neobišlo to ani historizmus a dialektiku. Tak napr. v historizme sme poznali hlavne indukčný postup, založený na radení faktov podľa datovania alebo na základe pamäti informátora. Dialektiku sme zase redukovali na protikladnosť ľudovej kultúry ako kultúry vykorisťovaných ku kultúre vládnúcich. Tým sme pomerne dlho nevedeli nájsť dialektický a pritom prirodzený, ale protikladný vzťah kultúry širokých vrstiev vidieka k mestu, dediny k šľachte či cirkvi. Týmto bolo poznamenané bádanie hlavne materiálnej kultúry, kde sa vyvin výrobných prostried-

kov a technológie dlho (a miestami i dnes) odvodzoval z imanentného vývinu v rámci ľudu a jeho ekonomie.

Na rozdiel od toho sa vo folkloristike už niekoľko desaťročí uplatňuje snaha o štrukturálne rozbory vo fungovaní javov v rámci 2–3 generácií. Ale veď aj tieto posledné generácie sú na základe vlastností vedomia nositeľmi častí štruktúr starších.

V dôsledku tohto konštatovania navrhujem, aby sa v budúcich rokoch odborníci orientovaní na materiálnu kultúru, zamýšľali nad otázkami kultúry ako výsledku ľudskej činnosti a hľadali postupy ako antropologické parametre v svojich postupoch a záveroch aplikovať. Folkloristom i tým, čo sa orientujú na obradovosť a vieru, bude treba väčšia orientácia na analytické historické postupy a etnopsychológiu, ako i hlbšia znalosť európskeho a národného vývinu umenia, slovného, divadelného, pohybového i výtvarného a ich vzťahu k umeniu a predstavám jednotlivých náboženstiev.../

/... V súčasnej progresívnej vede dominuje systémový výskum, pri ktorom treba komplementárne využívať rôzne metodologické prístupy a metódy podľa toho, čo materiál, poznávací krok a stupeň cieľového poznania vyžadujú (poučenie v holizme, funkčnej, štrukturálnej analýze, v teórii komunikácie, moderných mytologických teóriách, atď.). aby sa bádateľ vo svojom materiáli čo najobjektívnejšie orientoval, najsamprv musí do cieľiť „ponor do ideológie predmetu“ (príp. doby), t. j. musí sa pokoriť materiálu a použiť rozličné poznávacie kroky.../

/... Systémová analýza, historicko-porovnávacia metóda (hoci si myslím, že je produktívna iba v určitých oblastiach ľudovej kultúry), ekologická metóda, semiotika, ale najmä sémantika sú potrebné pri interpretácii a výklade mnohých javov tradičnej ľudovej kultúry. Nemyslím sémantiku hĺbkových logických štruktúr a modelovanie, hoci tie by možno pomohli, aby nás brali spoločenské vedy rovnocenne. Nebolo by myslím márne, keby sem tam niekto robil aj „vedu pre vedu“. Zaujala ma v poslednej dobe myšlienka stereotypu (Schaff). – Predmet bádania určuje metódy, a tie produktívne treba rozvíjať. Rozhodne už nestačí veci, javy, procesy popisovať, hoci mnohé popisné výstupy sú dodnes východiskom. Treba ich popísať, analyzovať, porovnávať, predpokladať ďalší vývoj, a najmä postihnúť ich význam aj etnické špecifiká v minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Naša veda by mala mať funkciu ontologickú, axiologickú, ale aj aplikovanú... Mala by vstupovať

aktívne a formujúco do mnohých procesov spoločenského diania.../

/... Zmysel vidím v renesancii potrieb národnej identity, historického povedomia, a asi v najbližšej budúcnosti sa ukáže ako produktívne prehĺbenie historického poznania a intenzívnejšieho využívania historických metód bádania tak, aby sa etnografia včlenila s rovnocennou kvalitou a hodnotou svojich poznatkov medzi historické vedy ako „rovnocenne komplementárna“ disciplína pri vytváraní veľkých syntetických súborov konkrétnych a obsažných poznatkov o živote národov na našom území, o podiele Slovenska na formovaní stredoeurópskeho i celoeurópskeho priestoru a jeho kultúry. Z takýchto postupov možno vychádzať aj pri riešení slavistickej problematiky, ktorú by práve etnografia mohla obohatiť o ďalšie dimenzie, ďalej problematiky karpatobalkánskej, panónskej a iste aj ďalších.

Druhý okruh otázok sa zamerával na úroveň predmetného poznávania národopisu, na jeho empirickú a analytickú úroveň. (Otázky sa dotýkali takých problémov ako napr. *do akej miery má byť popisný národopis ťažiskom vedeckej práce etnografie a folkloristiky? Ktoré metodiky a techniky sa majú uplatňovať na jednotlivých úsekoch výskumu? Aké je technické vybavenie pracoviska a ako sa využíva? Na akej úrovni je kritika používaných prameňov? Ktoré úseky sú nedostatočne spracované, kde sú biele miesta vo výskumnom poli?*)

/... Popisný národopis musí byť základom vedeckej orientácie v našich vedách. Iba na skutočnom poznaní reálií, ich genézy, vzťahov atď. je možné zakladať kvalitnú vedu. Každý vedecký pracovník by mal povinne pracovať aj v teréne (nielen 2–5 dní ročne), i keď samozrejme časový a územný objem terénnych výskumov by si mal každý určiť individuálne podľa výskumných úloh. Výskumné metodiky a techniky by mali smerovať k stacionárnemu výskumu. V porovnaní s klasickým moderným národopisom musí prenikať viac do hĺbky, k malým sociálnym skupinám, k javom, ktoré nie sú badateľné a vysvetliteľné na prvý pohľad. Spoločenské vedy za spoločenskú angažovanosť doposiaľ považovali najmä produkciu marxisticko-leninských (resp. skôr pseudomarxistických) fráz, ktoré sa nezakladali na poznaní reality. Preto sa naše výstupy budú musieť zakladať na zasvätenom poznaní kultúry a spôsobu života rôznych sociálnych vrstiev a etnických skupín. Klasické metodiky a techniky výskumu (získania materiálu) bude potrebné doplniť o nové, ktoré sa doposiaľ málo

používali (napr. archívny výskum, využívanie súdobej tlače).../

/... Popisný národopis – empirická báza, jeden (nevyhnutný) stupeň vedeckej práce. Dôraz na tento stupeň bude v rôznych témach rôzny, podľa doterajšieho rozpracovania. Popisný národopis sa stal ťažiskom vedeckej orientácie vďaka sprísneným kritériám exaktnosti vedeckých poznatkov. Preferencia faktov znamená pre našich následníkov aspoň pár oporných bodov, odkiaľ môžu rozvíjať svoje úvahy o dobe, v ktorej žijeme. Jasne sa tu kontúrujú dva metodologické okruhy – prínosom je priniesť rad faktických poznatkov z terénu, ale cenné je aj ozrejmiť si súvislosti a priniesť ich výklad (teoretický i faktický). Módnosť a pohodlnosť prekryli vedeckosť prác a tak (podľa môjho vedomia) je ťažké hovoriť o popisnom národopise ako smere. Isté je, že výskumník by mal publikovať svoje poznatky v čase, keď „na to má“, mal by ich zhrnúť a interpretovať. V tomto smere by mala byť rovnovážnosť.../

/... Popis môže byť iba východiskom alebo doplnkom. Ustrnutím na popise by národopis stratil právo nazývať sa vedou.../

/... Podľa mňa dobrý popisný materiál z terénu má veľkú obsahovú a informatívnu hodnotu (teraz by pomohol pri vypracovávaní hesiel ENS) a preto by sa opäť mohol i na stránkach časopisu SN dať väčší priestor pre uverejňovanie zberových materiálov s ich stručným zhodnotením.../

/... Metodiky a techniky terénneho výskumu ľudovej slovesnosti (platia väčšinou i pre iné úseky výskumu v etnografii a folkloristike): zber textov, interview, priame pozorovanie, hĺbkový výskum, sociometrický výskum, biografické interview (biografická metóda), psychologické pozorovanie, dotazník, anketa.../

/... Technikou výskumu má byť nielen zápis (písomný, nahraný, fotografický, kresebný), ale pozorovanie zamerané na šírku ľudských vzťahov rôznych vekových a zamestnaneckých kategórií, v ktorých aj predmet alebo jav má svoju funkciu. A. Melicherčík už v druhej pol. 40. rokov 20. stor. varoval pred kvantitatívnym zberom, zameraným len na opis formy a techniky, čo zavádzali najmä múzejníci.../

/... Techniky terénneho výskumu – prieskum, návratný výskum, anketa. Technické zabezpečenie – je nedostatočné.../

/... Jednoznačne uprednostňujem priame pozorovanie. Všetky techniky výskumu treba podriadiť priamej účasti na dianí. Dokumentácia má byť adekvátna našim možnostiam. Archívny výskum je archívny, na tom niet čo meniť.../

/... Technické zabezpečenie je horšie ako v minulosti – nemáme kvalifikovaného a odborne fundovaného kresliara, šírka sledovanej problematiky a súčasne množstvo technickej, laboratórnej práce nestačí zvládnuť jedna fotografka. Fotoaparáty, magnetofóny sú staré, mnohé by sa už vlastne mali vyradiť. Spracovanie terénneho materiálu vyžaduje rovnaké množstvo úmornej, zdĺhavej a takmer mechanickej práce, ako v čase, keď som do ústavu nastúpila.../

/... Nedostatočné, nezodpovedajúce potrebám našej vedy v poslednom desaťročí 20. storočia.../

/... Som presvedčený, že súčasné technické vybavenie ústavu je dostatočné, ale nevyužíva sa dostatočne.../

/... Technické vybavenie je dobré, málo sa využíva. Pracovníci ústavu sa radšej sústredili na „kapacitu pamäti“ mikropočítača Text 01, ako na svoje výskumy a ich spracovanie (primitívne ankety asi nie sú hodné tohto prístroja). Najväčšie výhrady mali tí, ktorí ani nesiahli na klávesnice počítača a terén považujú za láskavú požičovňu faktov, s ktorou možno nakladať po svojom. Všetky my nevieme, alebo nechceme využiť ani najjednoduchší technický triednik, hoci východiskom vedeckého hodnotenia faktov by mala byť klasifikácia. Ak niekto hovorí o nedostatku technických pomôcok, nemá súdnosť.../

/... Dnes ústav disponuje rôznymi pomôckami, ale treba konštatovať, že ich pomerne nedostatočne využíva. Dovoľujem si však tvrdiť, že šírku pozorovacieho erudovaného národopisca, akými boli Ján Mjartan a do určitej miery aj R. Bednárik nenahradí sebalepšia aparátúra, ak je jednostranne využívaná a výskumník nepozná princíp kultúrneho vývinu prostredia, v ktorom pracuje.../

/... Bolo by dobré, keby sme všetci dôsledne používali tie techniky, ktoré sú známe. Pokiaľ ide o formu výskumu, bol by som za dlhodobejšie, stacionárne výskumy. Forma i technika výskumnej práce však musí byť v súlade s cieľmi riešenej úlohy, aby výsledok bol čo najpreukaznejší. Dôslednejšie by som trval na používaní a využívaní videozáznamu pri výskume, najmä pri dokumentácii súčasného stavu a rekonštrukciách foriem minulých, technologických činností.../

/... Kritika prameňov je pomerne malá. Pracuje sa väčšinou len s pamäťou informátorov a ich skupinová alebo generačná subjektivnosť sa pomerne málokedý overuje inými dokladmi (napr. múzejnými, archívnymi, získanými z odbornej literatúry či beletrie). A ak áno, tak takto získané pramene sa väčšinou nehodnotia cez faktografiu, ktorú v sebe obsahujú, ale cez moment či určitý doklad

je interpretovaný postupom mne blízkym. Tým nám uniká rad dôležitých odborných, beletristických a žurnalistických dokladov pochádzajúcich z 18., 19. a 1. pol. 20. stor..../

/...Podľa môjho názoru v slovenskej etnografii neexistuje kritika prameňov, ani textových, vecných a ústnych, etnografii tých najvlastnejších. Aby neprišlo k omylu pripomínam, že pod kritikou prameňa chápem preskúmanie či overenie vecnej a obsahovej pravosti, pravdivosti prameňa, t. j. textu, zbierkového predmetu alebo výpovedi informátora či interpreta..../

/...Kritika prameňov je prevažne nízka. Využívanie prameňov je často nedôsledné – asi sa to vyvinulo z nedostatku publikačných rozsahov, z tzv. populárnovedeckých požiadaviek na neuvádzanie prameňov, ap..../

/...Záleží od toho, kedy je potrebné preverovať hodnovernosť faktov. Myslím si, že etnografia a folkloristika (najmä ona) by mala dať priestor fantazijnému videniu sveta, dohadom, mnohovrstvovému vnímaniu pravdy, reality, kedy nikto nevie, či je to tak, alebo nie. Rozpornosť názorov je asi bližšie pravde ako jednoznačný ortiel. Kritika prameňov musí byť tam, kde používame fakty ako dôkazový materiál. Tam dohady nemajú svoje miesto. Preto sa mi tento základný predpoklad vedeckej práce nevidí dostatočne používaný, lebo skôr sa používajú fakty, ktoré sa hodia, ako tie, ktoré sú jednoznačné..../

/...Iste je nutná spolupráca s inými vednými disciplínami, ale ešte dôležitejšia je spolupráca so zahraničnou etnografiou, získanie prehľadu o jej aktuálnych výsledkoch. Treba priznať, že väčšina z nás vďaka uzavretosti, jazykovej bariére, ale i ťažkému a kostrbatému spôsobu sústreďovania informácií (viď spôsob medziknižničných pôžičiek), nevie čo sa deje za plotom našej slovenskej národopisnej záhradky..../

/...Bolo by vhodné, inšpirovať sa niektorými metódami sociológie, sociálnej psychológie a sociálnej atropológie, napr. aj v zmysle odpútania sa od istých tematických obmedzení klasického národopisu. Takto postavená otázka však bude fakticky nezmyselná dovtedy, pokiaľ nebude pre najschopnejších pracovníkov NÚ SAV a predovšetkým pre mladých pracovníkov existovať možnosť niekoľkomesačných zahraničných stáží..../

/...Sociológia a sociálna psychológia, všetky historické vedy, snáď aj niektoré odbory geografie a ekológie. V oblasti metodológie i priamo na spoločných výskumných projektoch. Taktiež pri koncipovaní spoločných problémových alebo syntetických výstupov..../

/...Širšia spolupráca s inými vednými disciplínami ako sú: archívniectvo, jazykoveda, dejiny umenia, psychológia, sociológia, muzeológia, historická geografia (mať ich už ako výberové prednášky na vysokej škole s ich bližším zameraním na etnografické problémy); spoločne s archívarmi príprava, výber a potom dôkladnejšie využívanie archívnych prameňov a rukopisných materiálov pri etnografických témach; v etnografii uplatnenie metód výskumu používaných v sociológii a psychológii..../

/...Bielych miest ani nie je tak veľa, sú však miesta šedé. Treba konštatovať, že aj v minulosti preferované témy boli často rozpracované pomerne jednostranne. Súviselo to nielen s názorovou jednostrannosťou skúmateľovou, ale i určitou „služobnosťou“ našej disciplíny, najmä však s edičnou politikou. Medzi takéto šedobiele miesta patria otázky súvisiace s etikou, sexuálnym životom, vierou, náboženstvom a estetikou..../

/...Z najmenej 150 remesiel je výskumne „nedotknutých“ asi dve tretiny, z toho monograficky je spracovaných asi 10–15 druhov remesiel. Biele miesta sú všade – vo výskume technológie, spoločenského života, vzťahov k iným druhom zamestnaní atď..../

/...Z vtáčej perspektívy by mal byť etnografovi jasný vlastný problém na pozadí územnej variability. Vidí sa mi nutné hľadať cesty k presadzovaniu regionálnych monografií. Vzhľadom k vlastnej téme neboli zatiaľ spracované, ani výskumne podchytené také témy ako ornamentika, prícestné sochy, devocionálie, populárna produkcia obrazov..../

/...Oblasť výskumu mestečka, predmestia a mesta, oblasť výskumu zvláštnych a jedinečných javov, sociálne aspekty tradičnej ľudovej kultúry, komparatívne pohľady na problematiku. Nepreskúmané a málo preskúmané sú aj mnohé oblasti Slovenska, výskum kultúry národných menšín. Výskum súčasnosti je tiež v zásade jedno veľké biele miesto. (Snáď s čiastočne narušeným povrchom, takže biela farba nie je súvislá.) To isté sa dá povedať aj o výskume starších období..../

/...Vo výskume folklóru existujú biele miesta jednak z hľadiska výskumu jednotlivých regiónov – malo by sa pokračovať v načatom projekte, a to v koordinácii s Ústavom hudobnej vedy. Z hľadiska systému folklórnych prejavov treba venovať monografickú pozornosť jednotlivým druhom (písaná insitná a amatérska slovesná tvorba, jednotlivé druhy výročných piesní, detské piesne a i.). Za biele miesta poplatné politickej situácii posledných 40. rokov treba považovať druhy späť

s náboženskou tematikou, ktoré sa síce zbierali, ale nepublikovali (legends, betlehemske piesne, pútnické, koledy a i.../

/...Biele miesta: – vlastníctvo ako socializačno-motivačný stimul a kultúrny vzor; – obyčajové právo (vôbec) – jeho kultúrne nedocenený význam odzrkadľuje aj personálne obsadenie tematiky právnej histórie v Ústave štátu a práva SAV; – kultúrny obraz historických odlišností právneho postavenia obecných sídel v pol. 19. a zač. 20. stor.; – organizácia obecného života v sídlach s odlišným právnym statusom; – význam lokál-patriotizmu a historického povedomia pre prosperitu sídla; – rodinná tradícia ako sociálno-psychologický mobilizujúci činiteľ; – rodinná tradícia ako fenomén kultivovania historického povedomia; – organizácia ľudového cirkevného života, náboženský folklór; – teória obradovej kultúry a religionistika.../

/...V zásade nám chýbajú poznatky o súčasnej existencii etnografických a folkloristických javov.../

/...Kompletizácia empirického výskumu na celom území (najmä východné Slovensko – Šariš, Spiš):

Erotický folklór; legends – prozaické, spievané;

Koledy a duchovná pieseň vôbec;

Folklór a mesto;

Folklorizmus – ako celoeurópsky proces – najmä porovnanie východ – západ (všeobecné a špeciálne črty);

Spev v kostole ako spevná aktivita;

Piesňové žánre – skompletizovanie – ako ťažiskový trend v danom štádiu;

Jarmočné piesne – vydanie materiálov, zmapovanie ich dosahu na repertoár; Folklór a folk;

Poloľudová produkcia – klasifikácia (próza, pieseň);

Odraz kresťanstva v slovenskej ľudovej piesni – ľudová viera a kresťanstvo;

Dejiny folkloristiky – do hĺbky (po osobnostiach), do šírky (všetky obdobia);

Dejiny folklóru – spresnenie, prehĺbenie historickej, resp. vývinovej typológie;

Obradový folklór – vydania materiálov, systematická a sústredenejšia pozornosť, budovanie archívu;

Detský folklór;

Slovensko-moravsko-české vzťahy v ľudovej piesni;

Historicko-porovnávacie štúdium (slavistika, europeistika, žánre, štruktúralno-typologické analýzy hudobných kultúr rôznych oblastí.../

/...kultúre národností žijúcich na území Sloven-

ska a internetnickým súvislostiam v utváraní spôsobu života na Slovensku.../

/...väčšiu pozornosť v nasledujúcom období naďalej venovať problémom etnického povedomia, otázkam lokálneho, regionálneho vedomia, štúdium Slovákov v zahraničí.../

/...je paradoxné – politický postulát triedneho boja prakticky vylúčil reálnu možnosť terénneho výskumu stavovskej a sociálnej diferenciacie; – okrem iného zanedbaný bol výskum kultúry a hodnotových orientácií zemanov, remeselníkov, prosperujúcich roľníkov.../

/...napr. politický humor, uchovávanie prvkov ľudovej kultúry u emigrantov, židovská problematika atď.../

/...Detský folklór, obradový folklór, folklórna komunikácia v mestskom prostredí, neprofesionálna písomná, poloľudová, jarmočná atď. tvorba – pomedzie literatúry a folklóru, resp. širšie profesionálnej a neprofesionálnej umeleckej tvorby (keďže nejde iba o slovesnú ale i piesňovú, dramatickú, tanečnú, výtvarnú tvorbu), dejiny folklóru. V ľudovej próze málo rozpracované žánre – poverové rozprávanie, anekdota, z rozprávok najmä legendárne rozprávky.../

Tretí okruh otázok sa dotýkal mapovania tabuizovaných tém v minulosti, problémových okruhov, ktoré je potrebné skúmať v najbližších rokoch a opatrení v zlepšení výuky a výchovy mladých vedeckých pracovníkov.

Odpovede na otázku o tabuizovaní výskumných tém sa sústreďujú jednoznačne okolo religionistiky. K výuke na vysokých školách a k výchove by sme sa mali vrátiť. Jednak Katedra etnografie a folkloristiky FFUK pripravila k tomu samostatnú anketu, niektoré problémy sa medzitým vyriešili a odpovede už nie sú aktuálne.

Medzitým sa sformoval na pôde pracoviska konkrétny vedecko-výskumný program.

Anketa a následné diskusie umožnili v krátkom čase nastoliť pevnejšie kontúry výskumného programu. Pri vypracovávaní výskumnej koncepcie pracoviska sme napokon v apríli 1990 vytýčili pre najbližšie obdobie nasledovné problémové okruhy, ktoré vychádzajú tak z imanentného vývinu našej vedy ako i z rešpektovania súčasného vývoja etnografie a ďalších príbuzných disciplín.

1. Ľudová kultúra Slovenska v stredoeurópskom kontexte (zahrňuje porovnávacie štúdium karpatobalkánskej, panónskej oblasti, slavistické štúdium a vzťahy českej a slovenskej kultúry).

2. Interakcia človeka a prírody – podiel etnografie na skúmaní životného prostredia (predpok-

ladá sa systematický interdisciplinárny výskum).

3. Etnografia stredoeurópskych miest (paralelné výskumy Bratislavy, Viedne, Budapešti, Zürichu, Brna a Prahy).

4. Výskum etnických spoločenstiev na Slovensku (koordinácia výskumu Maďarov, Rusínov, Romov, Nemcov, Židov na Slovensku ako i Slovákov v Čechách a v zahraničí).

5. Etické a estetické normy slovenského etnika (vývinové tendencie, vzťah ľudovej a kresťanskej morálky, estetika folklóru, obyčajové právo, etické normy v obradovej kultúre, folklór v estetickej výchove).

6. Etnografické štúdium vybraných sociálnych skupín a neformálnych združení (spolu so sociológiou).

7. Spôsob života súčasnej rodiny (kontinuita a diskontinuita vývinu, úloha tradície, adaptačné faktory spôsobu života rodiny v mestskom prostredí, súčasná vidiecka rodina).

8. Budovanie vedeckého informačného centra pre etnografiu a folkloristiku (systém s celoslovenskou pôsobnosťou, s napojením na české krajiny a zahraničie, sprístupňovanie dokumentácie a archívov odborníkom a verejnosti).

Predpokladali sme, že tieto námety nájdú odzvu i v žiadostiach a návrhoch na vnútroakademické granty.

Vo väčšine navrhnutých problémových okruhov sa v uplynulých rokoch urobili už určité prípravné práce. Miera kontinuity výskumu je však rôzna. Rozdielna je i úroveň medzinárodnej spolupráce. Táto situácia sa však mení zo dňa na deň, pretože záujem o spoluprácu s naším pracoviskom je dostačujúci a konkrétny.

Tak isto narastá záujem o expertíznu činnosť a poradenskú službu pre vládne orgány a spomenutá spolupráca s domácimi vedeckými inštitúciami.

I to spôsobilo, že sa do zorného uhla našich perspektív dostali také úlohy, ako výskum etnických spoločenstiev (národností) alebo spolupráca na ekologickom programe, či iniciatíva v informatike.

Do konca augusta 1990 boli pripravené v NÚ

SAV tieto návrhy na vnútorné granty SAV pre obdobie 1991–1993.

1. Etnografický výskum etnických spoločenstiev na Slovensku (M. Kaľavský – autor projektu)
2. Interakcia človeka a prírodného prostredia z etnografického aspektu (J. Podoba)
3. Etnokultúrne procesy v mestskom prostredí (P. Salner)
4. Slovenský folklór v etnoidentifikačných procesoch v strednej Európe (E. Krekovičová)
5. Kontinuita a konflikt hodnôt každodennej kultúry (D. Ratica)
6. Integrovaný informačný systém národopisu (M. Benža).

Verejné oponentúry prebehli v dňoch 18.–20. 9. 1990 v NÚ SAV a budú prerokované Vedeckou radou NÚ SAV.

Okrem navrhnutých grantov chceme použiť inštitucionálne prostriedky na systematický terénny výskum v dvoch regiónoch (Záhorie, Zemplín) a na spracovanie ďalších tematických monografií.

V súčasnosti je spracovaný záväzný harmonogram odovzdávania rukopisov knižných prác do tlače. NÚ SAV pripravil projekt spolupráce s vydavateľstvom Práca, zatiaľ sú dohodnuté i niektoré knižné tituly vo Vede a vo vydavateľstve Tatran.

Chceme naďalej skvalitňovať časopis Slovenský národopis, najmä zabezpečiť jeho väčšiu komunikatívnosť v zahraničí. I v zložitých podmienkach chceme pri živote uchovať spoluprácu so Slovenskou národopisnou spoločnosťou a SNM v Martine pri vydávaní bulletinu Národopisné informácie a zároveň chceme uchovať vydávanie malotirážnych publikácií z vlastných prostriedkov.

Nové úlohy i spôsoby zapojenia do medzinárodnej spolupráce odhalia prednosti i slabiny týchto zámerov a napomôžu i vývoju teoretického myslenia.

Slovenský národopis má pred sebou veľa úloh doma pri objasňovaní vývinu historického a etnického vedomia a integrity slovenskej národnej kultúry, najmä pri stúpajúcich nacionalistických náladách i pri včleňovaní slovenskej kultúry do stredoeurópskych súvislostí.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 39, 1991, číslo 1

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavný redaktor
PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonné redaktorky

PhDr. Ľubica Chorváthová
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: Eva Kovačevičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc.,
Člen kor. SAV Božena Filová, prof. PhDr. Václav
Frolec, DrSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančář,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Eva
Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr.
Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Ján Podolák, CSc.,
PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner,
CSc., PhDr. Karol Strelec, CSc., PhDr. Andrej
Sulitka, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačila Tlačiareň Neografia, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 39,-; celoročné predplatné
Kčs 156,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS
– ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručo-
vateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS
– Ústredná expedícia a dovoz tlače, Nám. Slobod-
dy 6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 1991

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук
Год издания 39, 1991 № 1
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук
Редакторы Д-р Милан Лешчак, Д-р Любица
Хорватова и Д-р Зора Вановичова
Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново
нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der
Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 39, 1991, Nr. 1
Erscheint viermal im Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowaki-
schen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Milan Leščák, PhDr. Ľubica
Chorváthová und PhDr. Zora Vanovičová
Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Ethnographic Institute of the
Slovak Academy of Sciences
Volume 39, 1991, No. 1
Published quarterly by VEDA, the Publishing
House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Milan Leščák, PhDr.
Ľubica Chorváthová and PhDr. Zora Vanovičová
Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie
slovaque des sciences
Année 39, 1991, No. 1
Paraît quatre fois par an. Editions de VEDA,
maison d'édition de l'Académie slovaque des
sciences
Rédacteurs: PhDr. Milan Leščák, PhDr. Ľubica
Chorváthová et PhDr. Zora Vanovičová
Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám 12

Distributed by SLOVART Ltd., námestie Slobod-
dy 6, 817 64 Bratislava, Czechoslovakia. Distri-
bution rights are held by KUBON and SAGNER,
P. O. B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.